

УДК 37:33:37.013.42:343.8-051(045)

Олексій Тогочинський

доктор педагогічних наук, професор,
ректор Академії Державної пенітенціарної служби,

м. Чернігів, Україна

ORCID ID 0000-0002-8170-6237

oleksiytogoichinskiy@gmail.com

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ПІДГОТОВКА ОФІЦЕРІВ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

У статті зосереджено увагу на наукових публікаціях, в яких розглянуто питання формування соціально-економічної культури та визначення змісту соціально-економічної компетентності. До змісту соціально-економічної компетентності офіцерів віднесено знання, уміння та навички, особистісні якості (правова культура, комунікабельність, уміння працювати в команді, відповідальність, прагматизм), досвід, що сприяють розумінню соціальної значущості професії, формуванню готовності до розпізнання наслідків соціальних та економічних процесів, що відбуваються в суспільстві, шляхом їх аналізу.

Представлений аналіз освітньо-професійних програм для підготовки в Академії Державної пенітенціарної служби фахівців за спеціальностями 081 “Право”, 262 “Правоохоронна діяльність”, 053 “Психологія” та 051 “Економіка”. Установлено, що освітньо-професійні програми вміщують перелік соціально-економічних компетентностей, що стосуються усвідомлення майбутніми офіцерами соціальної значущості майбутньої професії, наявності знань про основи економіки та різні економічні явища. Проведений аналіз силабусу

навчальної дисципліни “Економіка та управління підприємствами установ виконання покарань” й зазначено, що простежується перевага теоретичної складової над практичною. Названо питання, які мають вивчатися курсантами та слухачами в процесі соціально-економічної підготовки. Висвітлено результати опитування 156 офіцерів, які перебували на курсах підвищення кваліфікації, та окреслено перелік питань, вивченню яких вони надають перевагу.

Мета статті – розкрити зміст та визначити педагогічні умови соціально-економічної підготовки офіцерів ДКВС України в системі безперервної освіти.

Теоретично обґрунтовані педагогічні умови соціально-економічної підготовки офіцерів ДКВС України в системі безперервної освіти, які передбачають: використання інноваційних підходів та методик, інтерактивних форм і методів проведення занять; інтеграцію в освітній процес дисциплін, які дозволяють формувати та розвивати соціально-економічну компетентність офіцерів; забезпечення освітнього процесу належною матеріально-технічною базою; сприяння економічній самоосвіті та самовдосконаленню офіцерів, формуванню у них моральних та ділових якостей в умовах безперервної освіти.

Ключові слова: поняття “соціально-економічна культура”; соціально-економічна підготовка офіцерів; освітньо-професійні програми; безперервна освіта; педагогічні умови.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Економічна діяльність установ виконання покарань, яка, з одного боку, полягає в отриманні прибутку, а, з іншого, економічний прибуток є засобом стимулювання засуджених до суспільно-корисної праці, відшкодування нанесених у результаті скоєного злочину матеріальних збитків, є невід’ємною складовою соціалізації особистості засудженого та підготовки його до звільнення. Розуміння пенітенціарним персоналом суті економічної діяльності установи виконання покарань (далі – УВП), управління підприємствами установ виконання покарань, тенденцій сучасного ринку праці, правової сутності залучення засуджених до праці та її матеріального стимулювання посідають важливе місце в системі професійної

діяльності персоналу УВП. Підготовка засудженого до життя в суспільстві потребує організації персоналом соціально-виховної роботи, спрямованої на розвиток і закріплення відповідних форм поведінки, кругозору, ставлення до праці та суспільної моралі. Для реалізації цього завдання пенітенціарний персонал, крім озброєння певними знаннями економічної діяльності УВП, повинен володіти компетентністю щодо проведення соціальної роботи із засудженими. Усе це обумовлює необхідність вирішення проблем, що пов'язані з формуванням знань та вмінь персоналу в сфері економіки й управління підприємствами УВП та соціальної роботи із засудженими. Актуальність теми статті також посилюється через те, що персонал УВП має кожні три роки проходити курси підвищення кваліфікації, що обумовлює необхідність визначення змісту підготовки та теоретичного обґрунтування педагогічних умов, що забезпечують регулярне оновлення соціально-економічних знань персоналу в системі безперервної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Безперервна освіта пенітенціарного персоналу в своїй основі ґрунтується на: системному підході (працівник отримує цілісне уявлення про соціальні та економічні процеси, що відбуваються в суспільстві); діяльнісному підході (створюються умови для напрацювання вмінь та навичок щодо самостійного прийняття працівниками рішень, визначення цілей, планування роботи та контролю за нею, оцінювання та коригування досягнутих результатів); особистісному підході (коли враховуються індивідуальні особливості працівника, наявний в нього досвід та організовується його пізнавальна діяльність через участь у вирішенні дослідницьких завдань, спілкування); діалогічному підході (через розгляд ситуацій, що містять проблеми, труднощі, з якими доводиться мати справу персоналу УВП); компетентнісному підході (через виконання дій, вправ, які дозволяють розвивати мотивацію, формувати світогляд та особистісні якості, професійні знання та вміння, засоби мислення, що впливають на системне розуміння соціальних та економічних процесів, застосування знань і вмінь в практичній площині, визначення перспектив для подальшого самовдосконалення та професійного зростання) тощо.

У той же час, вивчення праць науковців показало, що вони приділяли увагу розвитку економічної культури та формуванню особистісних якостей, що визначають адаптацію людини в економічному просторі.

Так, Є. Болотіна вивчала проблеми навчання економічної поведінки індивіда в рамках економічної, соціологічної та психологічної теорій в системі безперервної освіти, розглядаючи при цьому цю освіту як важливий чинник постійного оновлення професійних знань з метою підвищення рівня професійної компетентності [1, с. 9].

Н. Градисова вбачала в економічній культурі особистості не просто економічні знання, економіко-фінансову грамотність тощо, а, перш за все, особистісні якості, завдяки яким людина здатна діяти в економічному просторі [2, с. 145].

О. Коваленко оцінювала ефективність економічної діяльності з позиції не лише економічної доцільності, а й моральної цінності [3, с. 86].

Л. Петрова пропонувала формувати економічну компетентність майбутніх військових управлінців через стимулювання роботи курсантів з проектування та самотворення своєї особистості, формування навичок самопізнання, самоорганізації та самовиховання відповідно до ціннісних орієнтирів, індивідуальну допомогу в організації самовиховання (складання програм самовиховання) тощо [4].

В. Москаленко приділяла увагу процесу економічної соціалізації особистості, в ході якого відбувається становлення економічної культури людини через інтеріоризацію індивідом економічної інституції, також запровадженню структурної моделі економічної культури особистості, до складу якої входять: економічна культура суспільства; внутрішньо-психологічна система індивіда; економічні ціннісні репрезентації індивіда (когнітивна складова; афективна складова; конативна складова); економіко-психологічні параметри особистості. Розглядала різні системи економічних цінностей суспільства, економіко-психологічні характеристики особистості [5].

Предметом наукових розвідок В. Дияка стало виявлення суперечностей, що виникають в системі безперервної освіти персоналу Дер-

жавної прикордонної служби України, інтерпретація поняття “соціально-економічна підготовка”. Причому ним констатовалося, що: необґрунтованими залишилися дидактичні вимоги до методів, організаційних форм і засобів соціально-економічної підготовки; потребують розробки критерії показники та рівні сформованості соціально-економічних компетентностей персоналу; немає розробленої системи соціально-економічної підготовки курсантів і слухачів у процесі безперервної освіти [6]. Також В. Дияк розглядав формування соціально-економічної компетентності у структурі професійної підготовки офіцерів-прикордонників через: засвоєння професійних обов’язків, що тісно пов’язані з економічною сферою; розвиток економічної компетентності фахівців; формування у новій генерації фахівців прикордонної служби системи економічних знань та якостей (діловитості, підприємливості, ощадливості, відповідальності, здатності аналізувати економічні ситуації та приймати обґрунтовані рішення) [7, с. 125].

М. Бурдаш схарактеризував поняття “соціальна компетентність”, рівні сформованості соціально-економічної компетентності студентів, підкреслюючи, що соціальна компетентність особистості ґрунтується на знанні глобальних процесів розвитку цивілізації та функціонування сучасного суспільства, а також основ соціології, економіки, менеджменту і права та виявляється в здатності до співробітництва в групі та команді, мобільності, умінні адаптуватись і визначати особисті цілі та виконувати різні ролі й функції в колективі, планувати, розробляти й реалізовувати соціальні проекти індивідуальних і колективних дій тощо. Погоджувався з тим, що економічну компетентність треба розглядати як синтез методологічних й законодавчо-нормативних, загальнотеоретичних й методичних, організаційно-технологічних навичок, знань та вмінь [8, с. 44].

В. Аніщенко досліджувала “педагогічні умови, що сприяють удосконаленню системи формування професійних компетентностей офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби України (далі – ДКВС України) в умовах ступеневої вищої освіти” [9, с.7].

У підсумку проведений аналіз публікацій показав, що професійне зростання працівників у системі безперервної освіти можливе через

призму удосконалення наявних професійних знань та вмінь, особистісних якостей, мотивації до виконання посадових обов'язків, засвоєння професійних обов'язків, розвитку економічної культури тощо. Ураховуючи те, що пунктом 3 статті 6 Кримінально-виконавчого кодексу України до основних засобів виправлення і ресоціалізації засуджених віднесено суспільно-корисну працю, і те, що персонал ДКВС України має періодично проходити соціально-економічну підготовку, існує нагальна потреба теоретичного обґрунтування педагогічних умов організації процесу цієї підготовки в системі безперервної освіти.

Метою статті є розкриття змісту та визначення педагогічних умов соціально-економічної підготовки офіцерів ДКВС України в системі безперервної освіти.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Сучасний підхід до професійного покращення персоналу ДКВС України ґрунтується на постійному вдосконаленні компетентностей у системі безперервної освіти, що закріплено в “Положенні про проходження первинної професійної підготовки та підвищення кваліфікації особами рядового і начальницького складу ДКВС України” [10]. Відповідно до цього нормативного документа пенітенціарний персонал зобов'язаний проходити підвищення кваліфікації за відповідним напрямом службової діяльності не рідше одного разу на три роки. Отже, протягом усієї служби офіцер має можливість регулярно оновлювати знання, у тому числі – у сфері економічної культури.

Виходячи з того, що термін “економічна культура” знаходиться в фокусі наукових інтересів не лише економістів, а й соціологів, психологів, педагогів, економічна наука визначає цей термін як систему цінностей і засобів господарської діяльності, лояльне ставлення до будь-якої форми власності, поважання успіхів комерційної, підприємницької, фермерської чи іншої діяльності, створення рівних умов для розвитку громадянської ініціативи в усіх сферах економічного життя країни [11].

У той же час рисами економічної культури І. Ахновська називає такі, як: зв'язок з виробничою діяльністю людей; економічні та біз-

неснання; майстерність та професіоналізм; перебування у сфері економічних відносин; тісний зв'язок з правом; бізнесінтерес до певної діяльності; стійкі стереотипи свідомості [12].

Вищезазначене дозволяє припустити, що формується економічна культура в системі безперервної освіти через практику економічних відносин, що згодом призводить до вироблення правил, норм економічної поведінки та досвіду. Виявами економічної культури особистості можна вважати культуру праці та управління, культуру взаємовідносин, культуру отримання та надання економічних послуг тощо.

Натомість приставка “соціальний” у широкому розумінні вживається як синонім поняття “суспільний”. Проте В. Фурман і О. Морщакова доводять зворотнє та наводять чотири різноманітних визначення цього поняття, це і “окремий вид, сегмент людської культури”, і “багаторівневе утворення у життєдіяльності осіб”, і “окрема сфера суспільного виробництва”, і “особлива форма усупільненого буття людей” [13].

Дещо по-іншому поняття “соціальне” ототожнюють тоді, коли йдеться про людей, які перебувають в місцях несвободи. Так, О. Третяк вказує на те, що “...соціальна робота прямо не називається як окремий вид діяльності пенітенціарного персоналу. Зважаючи на те, що в місцях позбавлення волі перебувають сотні тисяч осіб і ця маса людей являє собою різні верстви населення, різні вікові групи тощо, завжди знаходяться ті, дія на яких сукупності зовнішніх і внутрішніх факторів, несприятливих обставин й особистісних недосконалостей детермінує появу життєвих ускладнень... Під таким кутом відчуження посилює негативні наслідки відбування покарання, а відсутність у виправних установах підготовленого до проведення соціальної роботи персоналу, системи соціального захисту, допомоги та підтримки засуджених створює об'єктивні передумови для виникнення в них проблем соціального характеру” [14, с. 9, 10].

Отже, не вдаючись у глибокий філософський аналіз поняття “соціальний” у сполученні з терміном “економічний”, надалі під “соціально-економічною культурою” будемо розуміти здатність людини ефективно вирішувати різні проблемні ситуації та економічні завдання

у взаємодії з партнерами для досягнення певних економічних цілей та соціального розвитку. У той же час зміст поняття “соціально-економічна компетентність офіцерів ДКВС України” представимо як здатність співпрацювати в групі, колективі та взаємодіяти в різних життєвих ситуаціях з колегами і засудженими, застосовувати економічні знання, уміння, виявляти економічну культуру в процесі прийняття рішень та постановки завдань, у тому числі – управлінських.

Сьогодні розвиток економічної культури пенітенціарного персоналу забезпечує Академія Державної пенітенціарної служби (далі – Академія). Академія здійснює підготовку фахівців на першому (бакалаврському), другому (магістерському), третьому (освітньо-науковому) рівнях освіти за спеціальностями 081 “Право”, 262 “Правоохоронна діяльність”, 053 “Психологія” та 051 “Економіка”. Крім того, Академія має ліцензію на підвищення кваліфікації персоналу ДКВС України – 250 осіб одночасно, що дозволяє залучати до післядипломної освіти до 5 000 працівників на рік, у навчальні програми підвищення кваліфікації яких вміщено соціально-економічний блок, що безпосередньо й дозволяє вдосконалювати економічну культуру персоналу в системі безперервної освіти.

Підготовка фахівців в Академії здійснюється на основі стандартів вищої освіти, освітньо-професійних програм, що розробляються для кожного рівня вищої освіти в межах кожної спеціальності відповідно до Національної рамки кваліфікацій. Причому освітньо-професійна програма для підготовки здобувачів вищої освіти на першому (бакалаврському) рівні за спеціальністю 081 “Право” вміщує перелік компетентностей, які можна віднести до соціально-економічних, оскільки вони стосуються усвідомлення соціальної значущості майбутньої професії, наявності знань про основи економіки та різні економічні явища. Курсанти в циклі загальної підготовки вивчають навчальні дисципліни “Економічна теорія”, “Соціологія”. До циклу дисциплін професійної підготовки віднесено навчальну дисципліну “Економіка та управління підприємствами установ виконання покарань”.

Зокрема аналіз силабусу навчальної дисципліни “Економіка та управління підприємствами установ виконання покарань” показав, що майбутні офіцери вивчають питання, що охоплюють різні сфери

виробничо-господарської діяльності підприємств УВП, зокрема такі, як: правові основи підприємницької діяльності підприємств УВП; принципи та методи управління підприємством УВП; умови праці, тривалість робочого часу та оплата праці засуджених; відрахування та відшкодування із заробітної плати засуджених; особливості праці неповнолітніх, жінок, осіб з інвалідністю; значення та склад ресурсного потенціалу промислового підприємства УВП; матеріальні, нематеріальні та трудові й фінансові ресурси; основні фонди; характеристика матеріально-технічної бази промислового підприємства УВП та її складу; управління раціональним використанням матеріально-технічних ресурсів; специфічні особливості праці засуджених та її стимулювання; основні недоліки системи оплати праці; напрями підвищення ефективності виробництва підприємств УВП; рух основних фондів підприємства та методика їх розрахунку; виробнича потужність підприємства; амортизація; поняття, склад та структура оборотних коштів промислових підприємств УВП; сутність і значення виробничих витрат підприємства УВП; структура собівартості; дохід та джерела формування прибутку підприємства; економічний зміст рентабельності підприємства; аналіз фінансового стану підприємства; показники та оцінка майнового стану підприємства; планування діяльності підприємства УВП та ін. [15].

Звичайно освітньо-професійна програма підготовки фахівців за спеціальністю 051 “Економіка” містить найбільше економічних компетентностей. Через це цикл дисциплін професійної підготовки насичений дисциплінами, такими як: політекономія, мікроекономіка, макроекономіка, історія економіки та економічної думки, вища математика, міжнародна економіка, статистика, економіка і організація інноваційної діяльності, обґрунтування господарських рішень й оцінювання ризиків, планування та контроль на підприємстві, управління витратами, ціноутворення, економічний аналіз, менеджмент, маркетинг, гроші та кредит, фінанси, бухгалтерський облік і аудит, економіка праці та соціально-трудові відносини та ін.

Вищенаведене дозволяє зробити висновок про те, що майбутні офіцери засвоюють інформацію про зміст різних сфер економічної

діяльності підприємства УВП у ринкових умовах господарювання, що безумовно дозволяє вести мову про отримання ними знань, необхідних для усвідомлення соціальної значущості праці, процесів, що впливають на організацію та управління підприємством УВП, виникнення труднощів, які пов'язані з матеріальним стимулюванням праці засуджених, а відтак формуванням у останніх мотивації до продуктивної праці, набуття певної професії.

У той же час зміст соціально-економічної підготовки бакалаврів не передбачає вивчення питань, що пов'язані із: особливостями виробничо-господарської та фінансової діяльності державних підприємств (виробничих майстерень, підсобних господарств); наявністю матеріальних та фінансових ресурсів; можливостями залучення засуджених до трудової діяльності в сучасних умовах з урахуванням потреб ринку праці; інвестиційними проектами/програмами, що спрямовані на розширення ринків збуту товарів і послуг, підвищення економічної ефективності виробництва, створення нових робочих місць для засуджених; механізмами взаємодії приватних підприємств із засудженими, яким після звільнення нікуди повертатися через відсутність соціальних зв'язків тощо. Система безперервної освіти офіцерів ДКВС України покликана дати відповіді на ці та інші питання.

У сучасній педагогічній науці переважає компетентнісний підхід, а тому, виходячи з цього, підготовка офіцерів ДКВС України в системі безперервної освіти має бути орієнтована на потреби практики діяльності УВП. Так, проведене опитування 156 офіцерів, які перебували на курсах підвищення кваліфікації, показало, що їх найбільше цікавлять питання, що стосуються: управління кримінально-виконавчою системою (5 %); основних функцій менеджменту та їх ролі у процесі ефективного управління установами виконання покарань (7 %); організації діловодства в органах і установах ДКВС України (8 %); управління персоналом кримінально-виконавчої системи (9 %); впровадження національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку; дотримання фінансової дисципліни (9 %); порядку та вимог до складання бюджетних запитів, фінансової та бюджетної звітності (12 %), організації виробничо-господарської діяльності майстерні, підсобного

господарства в установах виконання покарань (слідчих ізоляторах); організації виробничої діяльності підприємства ДКВС України (12 %), порядку придбання, передачі, списання основних засобів, біологічних активів та запасів (14 %); тендерів в Україні та публічних електронних закупівель: законодавчі та технічні аспекти; системи електронних закупівель PROZORRO (24 %).

Отже, зміст соціально-економічної підготовки офіцерів ДКВС України в системі безперервної освіти має враховувати вищезазначені питання, бути адаптивним до змін, що виникають у виробничій і соціальній сферах УВП та відображатися в модулях навчальних програм курсів підвищення кваліфікації.

Водночас поняття “соціально-економічна компетентність офіцерів ДКВС України” можна схарактеризувати як наявність у них знань, умінь та навичок, особистісних якостей (правова культура, комунікабельність, уміння працювати в команді, відповідальність, прагматизм), досвіду, що сприяють розумінню соціальної значущості професії, формуванню готовності до розпізнання наслідків соціальних та економічних процесів, які відбуваються в суспільстві, шляхом їх аналізу.

Для вирішення завдання щодо визначення педагогічних умов соціально-економічної підготовки офіцерів ДКВС України в системі безперервної освіти, провели аналіз наукових публікацій, дотичних до цієї проблематики.

Зокрема, Т. Кондратенко до дієвих педагогічних умов відносить: “посилення мотивації студентів до формування й розвитку економічної компетентності; застосування інформаційно-комунікаційних технологій у процесі формування економічної компетентності майбутніх учителів технологій; удосконалення змісту економічної підготовки студентів; запровадження завдань економічного змісту на технологічну і педагогічну практики” [16, с. 49].

О. Ткачева серед комплексу педагогічних умов, що забезпечують ефективність формування економічної компетентності фахівця в процесі додаткової професійної освіти називає: “розширення діапазону економічних знань як базису компетентності; педагогічний супровід

подолання стереотипів професійно-економічної поведінки, що забезпечує компетентісно-позитивну мотивацію особистості; збагачення професійно-економічного досвіду фахівця, коли розсуваються рамки реалізації оновленого знання на практиці” [17, с. 7].

О. Шпак окреслив педагогічні умови, що виступають головною метою безперервної економічної підготовки педагогічних кадрів з урахуванням функцій економічної освіти, а саме: “пізнавально-розвиваючою, зміст якої полягає в розширенні діапазону соціальних та економічних уявлень про розвиток економіки, виробництва, розподіл, обмін і споживання в умовах ринкової економіки; пізнавально-навчальною, спрямованою на поглиблення і розширення економічних знань та вмінь, формування економічного мислення і способів поведінки, скерованих на підвищення ефективності всіх видів діяльності; виховною, що передбачає взаємозв’язок і взаємозумовленість економічного, трудового, правового і морального виховання, формування підприємливості, ощадливості, діловитості, відповідальності та інших економічно значимих якостей особистості, пріоритетних в умовах ринкової економіки; пізнавально-діяльнісною – використання економічних знань та вмінь у реальній практичній діяльності для підвищення її результативності; соціально-захисною, яка забезпечує життєстійкість і конкурентоспроможність особистості; компенсуючою – забезпечення морально цінної мотивації участі у фінансово-економічній діяльності; професійно-орієнтаційною – спрямованою на розкриття можливостей економічного навчання й виховання в професійному самовизначенні учнівської молоді та отриманні початкової професійної підготовки, яка орієнтує на можливість здобуття освіти у цьому напрямку” [18, с. 14].

Узагальнюючи напрацювання цих та інших науковців, можна констатувати, що кожна педагогічна умова забезпечує досягнення певної мети, формування необхідної суми економічних знань та вмінь, особистісних якостей, які дозволяють вирішувати ті чи інші завдання в процесі безперервної освіти.

У результаті проведеного аналізу наукових публікацій, опитування викладачів та співробітників УВП, які проходили курси підвищен-

ня кваліфікації, були визначені чотири педагогічні умови соціально-економічної підготовки офіцерів ДКВС України в системі безперервної освіти.

Перша педагогічна умова – використання педагогічних підходів та методик, інтерактивних форм і методів проведення занять, що ґрунтуються на здобутках педагогічної науки й враховують сучасні вимоги до формування соціально-економічної компетентності офіцера ДКВС України.

Це означає використання системного, діяльнісного, компетентнісного, індивідуального, аксіологічного підходів у системі безперервної соціально-економічної підготовки офіцерів ДКВС України. Заразом ця підготовка має здійснюватися поетапно, і кожний з часових етапів, залежно від термінів проходження служби та специфіки виконуваних завдань, повинен ураховувати наявні знання, уміння та навички, досвід, сформовані особистісні якості та орієнтуватись на сучасну соціально-економічну ситуацію як в країні, світі, так і в ДКВС України, розвивати у пенітенціарного персоналу інтерес до набуття нових знань та вмінь, що дозволяють ефективно виконувати професійні обов'язки через спирання на інтерактивні форми і методи проведення занять, освітні технології. До таких технологій можна віднести технології дистанційного навчання, комп'ютерні технології, технології індивідуальної та групової роботи, технології проблемного навчання, ігрові технології, а також методи активного навчання – аналіз ситуацій, кейс-метод, ситуаційно-рольові та ділові ігри, дискусії, круглі столи, тренінги, вправи, диспути, міні-конференції тощо. Загалом методика навчання офіцерів у системі безперервної освіти санкціонує використання сукупності тих методів та технологій, що дозволяють раціонально та ефективно досягати поставлених навчальних цілей.

Друга педагогічна умова – інтеграція в систему безперервної освіти офіцерів ДКВС України навчальних модулів, які дозволяють формувати та розвивати соціально-економічну компетентність офіцерів на основі засвоєння економічних і соціальних знань та набуття вмінь, необхідних для застосування в економічній діяльності УВП та соціальної сфері.

Запровадження цієї умови передбачає адаптацію змісту навчальних модулів до вимог професійної діяльності офіцерів, з урахуванням динаміки економічних та соціальних процесів, розвитку важливих особистісних якостей слухачів курсів підвищення кваліфікації (здатність до взаємодії; уміння приймати виважені та обґрунтовані рішення; здатність до саморозвитку та саморегуляції; толерантність; урівноваженість; акуратність; грамотність тощо), збагачення їхньої економічної культури та розширення соціокультурного світогляду.

Реалізація другої педагогічної умови можлива, якщо кожні три роки будуть оновлюватись навчальні програми підвищення кваліфікації пенітенціарного персоналу і до них вноситися зміни, що враховують соціально-економічну ситуацію в країні, практику діяльності підприємств УВП та їх економічні можливості, проблеми в організації роботи підприємств УВП і перспективи їх розвитку, напрями модернізації виробництва тощо.

Третя педагогічна умова – забезпечення освітнього процесу належною матеріально-технічною базою, у тому числі комп'ютерами з доступом до Інтернету, електронними підручниками, інформаційними бюлетенями, що містять дані про економічну діяльність підприємств УВП. Ця умова полягає у використанні матеріально-технічної бази Академії, спеціалізованого програмного забезпечення (Всеосвіта, ZOOM та ін.), що припускає в очному та дистанційному режимах надавати офіцерам необхідну інформацію, спрямовувати їх на користування електронною бібліотекою, репозитарієм, проводити навчальні заняття у формі відеоконференції, віртуальних тренажерів, контролювати знання та вміння слухачів у віртуальному вебсередовищі в режимах офлайн та онлайн.

Четверта педагогічна умова – сприяти економічній самоосвіті та самовдосконаленню офіцерів, формуванню у них моральних та ділових якостей шляхом організації занять в системі службової підготовки на робочому місці, привчати до самостійного подолання стресу, запобігання професійного вигорання, оволодіння соціально-економічними знаннями, уміннями та навичками, необхідними для ефективної роботи із засудженими. З огляду на те, що офіцери відрізня-

ються досвідом роботи, функціями, які вони виконують за посадою, здатністю до пізнавальної діяльності, мотивацією до роботи, світоглядом тощо – економічна самоосвіта характеризується перевагою індивідуального підходу до вибору напрямів подальшого самовдосконалення та методів навчання й оцінювання його результатів.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У результаті проведеного дослідження можна сформулювати такі висновки:

1) у системі безперервної освіти офіцерів кримінально-виконавчої служби формується та постійно вдосконалюється їхня соціально-економічна компетентність, до змісту якої можна віднести сукупність економічних та соціальних знань і вмінь, досвіду, мотивації, світогляду, що дозволяють ефективно співпрацювати в групі, колективі та взаємодіяти в різних життєвих ситуаціях з колегами і засудженими, виявляти економічну культуру;

2) визначені чотири педагогічні умови соціально-економічної підготовки офіцерів ДКВС України: у системі безперервної освіти під час проходження курсів підвищення кваліфікації враховують сучасні підходи до організації освітнього процесу в закладі вищої освіти з використанням інноваційних підходів та методик, інтерактивних форм і методів проведення занять, інтеграції навчальних дисциплін, існування належної навчально-матеріальної бази, а також сприяння економічній самоосвіті та самовдосконаленню офіцерів.

Напрямами подальших наукових розвідок є розробка моделі підготовки офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби в системі безперервної освіти.

Список використаних джерел

1. Болотіна Є. Багатофакторна модель економічної поведінки. *Галицький економічний вісник*. Тернопіль, 2013. № 2 (41). С. 5–10.
2. Градисова Н. Місце і роль економічної культури у структурі загальної культури особистості. *Молодь і ринок*. Дрогобич: Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 2011. № 2(73). С. 141–145.

3. Коваленко О. В. Економічна культура як складова підготовки висококваліфікованих фахівців у ВНЗ. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. Луганськ, 2011. № 13(224). Ч. 1. С. 86–91.
4. Петрова Л. О. Роль економічного виховання у підготовці військового керівника: філософсько-освітній аналіз. *Науковий вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди*. Харків : ХНПУ, 2015. Вип. 44. С. 209–223.
5. Москаленко В. В. Соціально-психологічні засади економічної культури особистості. *Соціальна психологія*. Київ, № 4, 2007. С. 3–16.
6. Дияк В. В. Система соціально-економічної підготовки курсантів та слухачів у процесі безперервної освіти у вищому навчальному закладі Державної прикордонної служби України. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2013. Вип. 3. URL: [file:///C:/Users/Comp%201/Downloads/Vnadps_2013_3_6%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Comp%201/Downloads/Vnadps_2013_3_6%20(1).pdf) (дата звернення: 10.04.2020).
7. Дияк В. В. Сучасні напрями наукових досліджень професійної підготовки майбутніх офіцерів прикордонної служби: вітчизняний досвід. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 11. Т. 1. 2019. С. 122–125.
8. Бурдаш М. В. Проблеми сформованості соціально-економічної компетентності студентів вищого навчального закладу. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету “Україна”*. № 1(7). 2013. С. 42–46. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpkhst_2013_1_11 (дата звернення: 10.12.2019).
9. Аніщенко В. О. Система та педагогічні умови формування професійної компетентності офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби України. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. Серія: Педагогічні науки. № 4(19). 2019. С. 6–25.
10. Положення про проходження первинної професійної підготовки та підвищення кваліфікації особами рядового і начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України : затверджено наказом Міністерства юстиції України від 26.12.2018 № 4091/5.
11. Гончаров С. М., Кушнір Н. Б. Тлумачний словник економіста. Київ : Центр навчальної літератури, 2009. 264 с.
12. Ахновська І. О. Формування економічної культури суспільства. *Modern econotomics*: електрон. наук. вид. з економічних наук. № 3. 2017. С. 6–13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/modecon_2017_3_3 (дата звернення: 20.12.2019).
13. Фурман В., Морщакова О. Соціальна культура. *Психологія і суспільство*. Тернопіль, № 1. 2015. С. 26–36.

14. Третяк О. С. Теоретико-методологічні засади проведення соціальної та виховної роботи із засудженими до позбавлення волі : монографія. Чернівці : ЧНТУ імені Т. Г. Шевченка, 2012. 400 с.

15. Сіренко К. Ю. Силабус навчального курсу “Економіка та управління підприємствами установ виконання покарань (УВП)”, спеціальність 081 “Право”, форма навчання: денна. URL: http://academysps.edu.ua/wp-content/uploads/2020/02/Silabus_Ekon.-ta-upr-nja-pidpr.-UVP.pdf (дата звернення: 08.04.2020).

16. Кондратенко Т. В. Добір комплексу педагогічних умов формування економічної компетентності майбутніх учителів технологій. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*. Вип. 50. 2018. С. 42–56.

17. Ткачева О. Н. Формирование экономической компетентности специалиста в системе дополнительного профессионального образования : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Шуя, 2009. 20 с. URL: <http://nauka-pedagogika.com/pedagogika-13-00-08/dissertaciya-formirovanie-ekonomicheskoy-kompetentnosti-spetsialista-v-sisteme-dopolnitelnogo-professionalnogo-obrazovaniya> (дата звернення: 15.05.2020).

18. Шпак О. Т. Теорія та практика підготовки педагогічних кадрів до економічного виховання школярів у системі безперервної освіти : автореф. дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2001. 26 с.

Togochynskyi O. Socio-economic training of the officers of the State Criminal and Executive Service of Ukraine in the system of ongoing education

The article focuses on scientific papers, which consider the issues of socio-economic culture and the essence determination of socio-economic competence forming. The essence of officers' socio-economic competence includes knowledge, skills, personal qualities (legal culture, sociability, ability to work in a team, responsibility, pragmatism), experience that helps to understand social significance of the profession, to form readiness in order to recognize the consequences of social and economic processes occurring in society by analyzing them.

The analysis of educational and professional programs for training specialists in specialties 081 “Law”, 262 “Law Enforcement”, 053 “Psychology” and 051 “Economics” in the Academy of the State Penitentiary Service is presented. It is revealed that educational and professional programs contain a list of socio-economic competencies related to the awareness of social significance of the future profession by the future officers, the

availability of knowledge about the basics of economics and various economic phenomena. The analysis of the syllabus of the academic discipline “Economics and Management of Penal Institutions” is carried out and it is noted that the advantage of theoretical component over practical one is traced. The issues that must be studied by cadets and students in the process of socio-economic training are named. The results of the survey of 156 officers who were on advanced training courses are highlighted and the list of issues they prefer to study is outlined.

The purpose of the article is to consider the content and to determine the pedagogical conditions of socio-economic training of the SCES officers of Ukraine in the ongoing education system.

It is theoretically substantiated the pedagogical conditions of socio-economic training of the officers of SCES of Ukraine in the system of continuous education are defined. These conditions provide: use of innovative approaches and methods, interactive forms and methods of conducting classes; integration into the educational process disciplines that allow forming and developing officers’ socio-economic competence; providing educational process with adequate material and technical base; promoting officers’ economic self-education and self-improvement, formation of their moral and business qualities in conditions of continuous education.

Key words: the concept of “socio-economic culture”; officers’ socio-economic training; educational and professional programs; ongoing education; pedagogical conditions.

References

1. Bolotina Ye. Multifactor model of economic behavior. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk*. Ternopil, 2013. № 2 (41). P. 5–10. [in Ukrainian]
2. Hradysova N. The place and role of economic culture in the structure of individual’s general culture. *Molod i rynek. Drohobych* : Drohobyt’skyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Ivana Franka, 2011. № 2 (73). P. 141–145. [in Ukrainian]
3. Kovalenko O. V. Economic culture as a component of training highly qualified specialists in higher educational institutions. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*. Luhansk, 2011. № 3(224). Part 1. P. 86–91. [in Ukrainian]

4. Petrova L. O. The role of economic education in military leaders training: philosophical and educational analysis. *Naukovyi visnyk KHNPU imeni H. S. Skovorody*. Kharkiv : KHNPU, 2015. Issue. 44. P. 209–223. [in Ukrainian]
5. Moskalenko V. V. Socio-psychological principles of individual's economic culture. *Sotsialna psykholohiia*. Kyiv, 2007. № 4, P. 3–16. [in Ukrainian]
6. Dyiak V. V. The system of socio-economic training of cadets and students in the process of ongoing education in a higher educational institution of the State Border Guard Service of Ukraine. *Visnyk Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykorдонnoi sluzhby Ukrainy*. 2013. Issue 3. URL: [file:///C:/Users/Comp%201/Downloads/Vnadps_2013_3_6%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Comp%201/Downloads/Vnadps_2013_3_6%20(1).pdf) (access date: 10.04.2020). [in Ukrainian]
7. Dyiak V. V. Modern directions of scientific researches of professional training of future officers of Border Guard Service: domestic experience. *Innovatsiina pedahohika*. Issue 11. Vol. 1. 2019. P. 122–125. [in Ukrainian]
8. Burdash M. V. Problems of forming socio-economic competence of the students of higher educational institution. *Zbirnyk naukovykh prats Khmelnytskoho instytutu sotsialnykh tekhnolohii Universytetu "Ukraina"*. 2013. № 1 (7). P. 42–46. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpkhist_2013_1_11 (access date: 10.12.2019). [in Ukrainian]
9. Anishchenko V. O. System and pedagogical conditions for the formation of professional competence of officers of the State Penitentiary Service of Ukraine. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykorдонnoi sluzhby Ukrainy*. Serii a : Pedahohichni nauky. 2019. № 4 (19). P. 6–25. [in Ukrainian]
10. Regulations on passing the initial professional training and advanced training by the persons of the rank and file and overhead personnel of the State Criminal and Executive Service of Ukraine : approved by the order of the Ministry of Justice of Ukraine dated 26.12.2018 № 4091/5. [in Ukrainian]
11. Honcharov S. M., Kushnir N. B. Economist's explanatory dictionary. Kyiv : Tsentr uchbovoi literatury, 2009. 264 p. [in Ukrainian]
12. Akhnovska I. O. Formation of economic culture of society. *Modern economics* : electronic scientific issue in economics. 2017. № 3. P. 6–13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/modecon_2017_3_3 (access date: 20.12.2019). [in Ukrainian]
13. Furman V., Morshchakova O. Social culture. *Psykhologhia i suspilstvo*. Ternopil, 2015. № 1. P. 26–36. [in Ukrainian]
14. Tretiak O. S. Theoretical and methodological principles of social and educational work with convicts: monograph. Chernihiv: CHNTU imeni T. H. Shevchenka, 2012. 400 p. [in Ukrainian]

15. Sirenko K. Yu. Syllabus of the academic course “Economics and Management of Penal Institutions(PI)” specialty 081 “Law” form of study: full-time. URL: http://academysps.edu.ua/wp-content/uploads/2020/02/Silabus_Ekon.-ta-upr-nja-pidpr.-UVP.pdf (access date: 08.04.2020). [in Ukrainian]

16. Kondratenko T. V. Selection of a set of pedagogical conditions for the formation of economic competence of future teachers of technology. *Zasoby navchalnoi ta naukovo-doslidnoi roboty*. 2018. Issue. 50. P. 42–56. [in Ukrainian]

17. Tkacheva O. N. Formation of economic competence of a specialist in the system of additional professional education: avtoref. dis. ... kand. ped. nauk : 13.00.08. Shuia, 2009. 20 p. URL: <http://nauka-pedagogika.com/pedagogika-13-00-08/dissertaciya-formirovanie-ekonomicheskoy-kompetentnosti-spezialista-v-sisteme-dopolnitelnogo-professionalnogo-obrazovaniya> (access date: 15.05.2020). [in Russian]

18. Shpak O. T. Theory and practice of training teachers for economic education of students in the system of continuing education: avtoref. dis. ... d-ra. ped. nauk : 13.00.04. Kyiv, 2001. 26 p. [in Ukrainian]